

Spis treści

Przedmowa	11
Wstęp	13
1. Terminologia	19
1.1. Polonia	19
1.2. Pokolenie emigracyjne i polonijne	21
1.3. Etnolekt.	22
1.4. Kontakt językowy.	24
1.5. Interferencja.	26
1.6. Kompetencja językowa i kompetencja komunikacyjna	29
2. Metodologia	33
2.1. Metoda badawcza	33
2.2. Problem badawczy	33
2.3. Dobór próby i przeprowadzenie badania	35
2.4. Metoda i narzędzia badawcze	35
2.5. Rodzaj badań	37
2.6. Czas badań	38
2.7. Stan badań	39
3. Kształtowanie się wspólnot polonijnych w Stanach Zjednoczonych	42
3.1. Emigracja Polaków do Stanów Zjednoczonych	42
3.2. Klasyfikacja polskiej emigracji do Stanów Zjednoczonych	50
3.3. Asymilacja Polaków w Stanach Zjednoczonych	52
3.4. Szkoły kształcające w USA w XX i XXI wieku	56
3.5. Status języka polskiego w USA	61
4. Socjolingwistyczna charakterystyka informatorów	65
4.1. Grupa badawcza w Stanach Zjednoczonych	65
4.2. Grupa kontrolna	70

5.	Fonetyka i ortografia	72
5.1.	Kontrastowe cechy interferencyjne	73
5.1.1.	Samogłoski	74
5.1.1.1.	Samogłoska nosowa [ɛ]	74
5.1.1.1.1.	Wymowa samogłoski nosowej [ɛ] bez rezonansu nosowego	75
5.1.1.1.2.	Wymowa [ɛ] w śródgłosie bez rezonansu nosowego	76
5.1.1.1.3.	Asynchroniczna (dyftongoidalna) realizacja [ɛ] jako [en]	76
5.1.1.2.	Samogłoska nosowa [a]	76
5.1.1.2.1.	Asynchroniczna realizacja [a] jako [on] oraz [om]	77
5.1.1.2.2.	Wymowa [ou] zamiast [a]	77
5.1.1.3.	Samogłoska [e]	77
5.1.1.3.1.	Mieszanie samogłoski [e] z samogłoską [i]	78
5.1.1.3.2.	Mieszanie samogłoski [e] z samogłoską [y]	78
5.1.1.4.	Samogłoska [a]	79
5.1.1.4.1.	Mieszanie a – e	79
5.1.1.4.2.	Mieszanie a – o	79
5.1.1.5.	Samogłoska [y]	80
5.1.1.5.1.	Realizowanie [y] za pomocą [i] w nagłosie	80
5.1.1.5.2.	Realizowanie [y] jako [i] w śródgłosie	80
5.1.1.5.3.	Realizowanie [y] za pomocą [i] w wygłosie	80
5.1.2.	Spółgłoski	81
5.1.2.1.	Udźwięcznianie spółgłosek	81
5.1.2.2.	Ubezdźwięcznianie spółgłosek	82
5.1.2.3.	Depalatalizacja i palatalizacja spółgłosek	82
5.1.2.4.	Zanik geminat	84
5.1.2.5.	Mieszanie głosek szczelinowych i zwarto-szczelinowych	84
5.1.2.6.	Realizacja głoski [ʒ] poprzez głoskę [r], wymowa [r]	85
5.1.2.7.	Zanik spółgłoski [ʒ] w wygłosie	85
5.2.	Ortografia	86
5.2.1.	Problem z zapisem miękkości i zmiękczenia	87
5.2.2.	Zapis „j” zamiast „i”	88
5.2.3.	Zapis „i” zamiast „j”	89
5.2.4.	Zapis „y” zamiast „i” w wygłosie po spółgłosce „k”	89
5.2.5.	Zapis „y” zamiast „j”	89
5.2.6.	Zapis głoski [č] oraz [š] dwuznakiem „ch”	90
5.2.7.	Zapis „y” zamiast „e” w wygłosie	90
5.2.8.	Odbicie lustrzane	90
5.2.9.	Zapisywanie „k” literą „c”	91
5.2.10.	Pisownia „w” zamiast „f”	91

5.2.11.	Zmieszanie t – ł	91
5.2.12.	Gubienie liter	91
5.2.13.	Zapis samogłoski nosowej „ą”	92
5.2.14.	Zapis „ó” bez znaku diakrytycznego	92
5.2.15.	Mieszanie u – ó	92
5.2.16.	Pisownia dwuznaku „ch”	93
5.2.17.	Zmieszanie ż – rz	94
5.2.18.	Zapis fonetyczny	94
6.	Fleksja	95
6.1.	Zmiany fleksyjne w języku Polonii amerykańskiej	98
6.2.	Fleksja werbalna	99
6.2.1.	Ograniczenia rozróżniania rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego w koniugacji czasownika w liczbie mnogiej	99
6.2.2.	Rozchwianie form kategorii aspektu	100
6.2.3.	Ograniczenie w używaniu form kategorii osoby	101
6.2.4.	Rozchwianie form kategorii czasu	101
6.2.5.	Błędny rodzaj gramatyczny czasownika w liczbie pojedynczej w czasie przeszłym i przyszłym	103
6.2.6.	Rozchwianie wzorca odmiany czasowników – klasy koniugacyjne	103
6.2.7.	Rozchwianie form i odmiany kategorii strony	105
6.2.8.	Błędna forma trybu rozkazującego	106
6.3.	Fleksja nominalna	107
6.3.1.	Ograniczenia w używaniu form kategorii przypadku	107
6.3.2.	Wahania rodzaju rzeczowników i przymiotników	108
6.3.3.	Zaburzenia w deklinacji rzeczownika	110
6.3.3.1.	Dopełniacz	110
6.3.3.2.	Biernik	111
6.3.3.3.	Miejscownik	112
6.3.4.	Zaburzenia w tworzeniu liczby mnogiej rzeczownika	112
6.3.5.	Zaburzenia w poprawnej deklinacji zaimka osobowego	113
7.	Słowotwórstwo	115
7.1.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego	115
7.2.	Prezentacja materiału	116
7.2.1.	Kontrasty interferencyjne	117
7.2.1.1.	Wyrazy adaptowane proste	117
7.2.1.1.1.	Rzeczowniki	118
7.2.1.1.2.	Czasowniki	119
7.2.2.	Wielowyrazowe i częściowe repliki słowotwórcze	119

7.2.3.	Tworzenie formacji deadijektywnych z prefiksem <i>nie-</i>	120
7.3.	Kontrasty defektywno-deformacyjne	120
7.3.1.	Rozchwianie normy słowotwórczej	120
7.3.2.	Nadużywanie form deminutywnych	122
7.4.	Słowotwórcze formacje polonijne	123
7.4.1.	Derywaty rzeczownikowe	123
7.4.2.	Derywaty czasownikowe	124
7.4.3.	Derywaty przymiotnikowe	125
7.4.4.	Derywaty przysłówkowe	125
8.	Składnia	126
8.1.	Miejsce składni w dydaktyce języka polskiego jako obcego	127
8.2.	Składnia etnolektu Polonii amerykańskiej	128
8.3.	Składnia polskiego dziecka w wieku wczesnoszkolnym	129
8.4.	Składania języka polskiego i języka angielskiego	131
8.4.1.	Szyk wyrazów w zdaniu	131
8.5.	Składnia w języku dzieci polonijnych	133
8.5.1.	Kontrasty interferencyjne	134
8.5.1.1.	Składnia orzeczenia imiennego	134
8.5.1.2.	Repliki konstrukcji typu czasownik + przyimek	134
8.5.1.3.	Mianownik po czasownikach zaprzeczonych	136
8.5.1.4.	Konstrukcje analityczne zamiast syntetycznych	137
8.5.1.5.	Redundancja zaimka osobowego	139
8.5.1.6.	Redundancja zaimka dzierżawczego <i>mój</i>	139
8.5.1.7.	Struktura zdania pojedynczego	140
8.5.2.	Kontrasty deformacyjno-defektywne	141
8.5.2.1.	Zaburzenia w związku zgody	141
8.5.2.2.	Różnice łączliwości form pod względem rodzaju	142
8.5.2.3.	Różnice w łączliwości form pod względem osoby i liczby	143
8.5.2.4.	Różnice w łączliwości form przypadkowych	143
8.5.2.5.	Zmiana rekcji czasowników bezprzyimkowych	144
8.5.2.6.	Rozchwianie rekcji przyimków	145
8.5.2.7.	Cechy składniowe liczebników polonijnych	145
9.	Leksyka	147
9.1.	Zasób leksykalny rodzimych użytkowników języka	147
9.2.	Zróznicowanie słownictwa	150
9.3.	Pola semantyczne	152
9.4.	Zasoby leksykalne dzieci polonijnych	153
9.5.	Zakresy tematyczne	154

9.5.1.	Zakres tematyczny <części ciała>	154
9.5.2.	Zakres tematyczny <wieczorne i poranne czynności>.....	155
9.5.3.	Zakres tematyczny <środki służące utrzymaniu higieny>.....	159
9.5.4.	Zakres tematyczny <uczucia i emocje>.....	160
9.5.5.	Zakres tematyczny <jedzenie>.....	164
9.5.6.	Zakres tematyczny <sztuce>	166
9.5.7.	Zakres tematyczny <ubranie>	167
9.5.8.	Zakres tematyczny <pomieszczenia w domu>	169
9.5.9.	Zakres tematyczny <meble i sprzęty kuchenne>	170
9.5.10.	Zakres tematyczny <meble i sprzęty w pokoju dziennym>	172
9.5.11.	Zakres tematyczny <elektryczne i elektroniczne sprzęty domowe>	174
9.5.12.	Zakres tematyczny <relacje rodzinne>	178
9.5.13.	Zakres tematyczny <kultura>.....	179
9.5.14.	Zakres tematyczny <religia>.....	180
9.5.15.	Zakres tematyczny <części sprzętu komputerowego>.....	180
9.5.16.	Zakres tematyczny <urządzenia służące do komunikacji międzyludzkiej>.....	182
9.5.17.	Zakres tematyczny <środki transportu>	184
9.5.18.	Zakres tematyczny <sklepy, punkty usługowe oraz miejsca w mieście>	188
9.5.19.	Zakres tematyczny <elementy krajobrazu wiejskiego>.....	191
9.5.20.	Zakres tematyczny <zawody i miejsca pracy>	194
9.5.21.	Zakres tematyczny <pogoda i zjawiska atmosferyczne>.....	200
9.5.22.	Zakres tematyczny <wyrazy funkcyjne – spójniki>	202
Podsumowanie		204
A.	Trafność hipotez i problemów badawczych	204
B.	Podstawa programowa dla szkół polonijnych	206
C.	Materiały dydaktyczne w szkołach polonijnych	210
D.	Nauczanie fonetyki języka polskiego	214
E.	Nauczanie leksyki	219
F.	Zmiana koncepcji nauczania języka polskiego w szkołach polonijnych ..	221
Bibliografia		223

Przedmowa

Rozprawa Beaty Katarzyny Jędryki, która jest pracownikiem Instytutu Polonistyki Stosowanej, jest kolejną publikacją Pracowni Językoznawstwa Stosowanego IPS UW z cyklu prac poświęconych funkcjonowaniu różnych wariantów polszczyzny poza granicami państwa polskiego.

Monografia dotyczy polszczyzny przedstawicieli Polonii amerykańskiej – dzieci należących do pierwszego pokolenia polonijnego, dla których język polski nie jest językiem obcym, ale jest językiem drugim; jest etnolektem, ale nie jest już prymarnym kodem komunikacyjnym. Taka sytuacja jest coraz częstsza w zbiorowościach polonijnych na całym świecie w związku z ostatnimi falami emigracyjnymi.

Praca uwzględnia dwa aspekty zagadnienia – lingwistyczny i glottodydaktyczny. Z jednej strony przedstawia opis systemu językowego wybranej grupy dzieci z polonijnej szkoły sobotniej w Clark (New Jersey, USA) oraz opis kontrastów językowych (interferencji, deformacji, innowacji), występujących w ich mowie w związku z sytuacją bilingwalną; z drugiej – przedstawia propozycje, które powinny pozytywnie wpłynąć na dydaktykę języka polskiego w tego typu szkołach.

Są to zagadnienia ważne ze względu na obecną sytuację języka polskiego w świecie jako języka średniego pod względem zakresu występowania, który z pokolenia na pokolenie podlega różnorodnym ograniczeniom terytorialnym i socjalnym.

Monografia autorstwa Beaty Katarzyny Jędryki może stanowić jedną z podstaw prognozowania zmian sytuacji języka polskiego w krajach angielskojęzycznych w bieżącym stuleciu.

Kierownik Pracowni Językoznawstwa Stosowanego
Instytutu Polonistyki Stosowanej UW
Prof. dr hab. Stanisław Dubisz

Wstęp

Od kilkunastu lat w centrum zainteresowań językoznawców, zajmujących się badaniem języka polskiego za granicą, znajduje się przede wszystkim język polski, którym posługują się osoby dorosłe zamieszkałe poza granicami naszego kraju. Nieliczne monografie i artykuły przedstawiają wyniki badań dotyczących stopnia opanowania tego języka przez dzieci polskich emigrantów. Jeżeli pojawiają się prace z zakresu tej tematyki, to dotyczą one przede wszystkim dzieci polonijnych, które mieszkają w krajach europejskich, np. w Anglii, we Francji czy w Niemczech. Częściej spotyka się rozprawy poświęcone językowi polskiemu, którym posługuje się młodzież polskiego pochodzenia. Popularność tego tematu z punktu widzenia lingwistyki i nauk społecznych związana jest z przemianami politycznymi w Europie. Wraz ze wzrostem mobilności mieszkańców starego kontynentu obserwuje się efekty kontaktów językowych różnych grup etnicznych. Dla wielu badaczy przedmiotem zainteresowania staje się status języka pierwszego – ojczystego – w krajach osiedlania się emigrantów.

Z roku na rok obserwujemy znaczny wzrost emigracji w różne strony świata. Od momentu, kiedy Polacy mogą swobodnie poruszać się po terenie Unii Europejskiej, wielu młodych ludzi podejmuje decyzję założenia rodziny poza granicami kraju. Kierują nimi różne powody, ale przede wszystkim opuszczają Polskę z przyczyn ekonomicznych. Z emigracją wiążą nadzieję polepszenia swojego statusu majątkowego. Wielu z nich zakłada, że w przyszłości wróci do „starego kraju”. Jednak na podstawie badań socjologicznych, można śmiało założyć, że tak nie będzie. Tak, jak przedstawiciele innych mniejszości narodowych, ulegną procesowi asymilacji, oczywiście w różnym stopniu, jak to miało miejsce w przypadku Polonii zamieszkującej teren Stanów Zjednoczonych i Kanady. Dopiero kolejne pokolenia będą poszukiwały swych korzeni. Jedno jest pewne, że współcześni emigranci będą starali się zachować język polski, tak jak to robiły i robią polskie rodziny za oceanem.

W kręgu moich zainteresowań znalazł się język dzieci polonijnych mieszkających w Stanach Zjednoczonych. Gdy odwiedzałam Amerykę Północną oraz kontaktowałam się z dziećmi pochodzenia polskiego, spędzającymi wakacje

w Polsce, wzbudził we mnie zainteresowanie język, którym posługują się dzieci w rozmowach z najbliższymi oraz z kolegami. Mali użytkownicy języka polskiego, urodzeni poza granicami Polski, zazwyczaj są osobami bilingwalnymi. Ma to znaczący wpływ na polszczyznę, którą posługują się w domu oraz w szkole polonijnej. Oprócz interferencji (negatywnego transferu językowego) oraz neologizmów (innowacji językowych) interesujące jest przełączanie kodu osoby mówiącej. Te zjawiska językowe spowodowały, że postanowiłam dokładniej przyjrzeć się językowi polskiemu dzieci urodzonych na terenie USA. Z przyczyn logistycznych wybrałam stan New Jersey, ponieważ tam miałam możliwość zatrzymania się u przyjaciół oraz odbywania regularnych wizyt w jednej z największych polonijnych szkół sobotnich w USA, mieszczącej się w Clark. Miejscowość ta graniczy z Linden, miastem zamieszkanym przez wielu Polaków. Niektórzy mówią o Linden – polskie miasto. Szkoła w Clark przyjmuje uczniów nie tylko ze stanu New Jersey, ale także z miasta Nowy Jork, gdzie – jak wiadomo – mieszka dużo polskich rodzin, np. w Greenpoint (największe skupisko Polaków w Nowym Jorku). Oba miasta dzieli tylko rzeka, więc rodzice nie muszą pokonywać wielkich odległości, aby przywieźć dzieci do szkoły, jak ma to miejsce w innych stanach.

Stany Zjednoczone Ameryki są krajem interesującym dla badacza – językoznawcy, ponieważ odległość pomiędzy krajem pochodzenia dziadków a ojczyzną wpływa na polszczyznę, której uczą się dzieci emigrantów. Zazwyczaj jest to język odbiegający od standardów obowiązujących w Polsce. Przysłuchując się dziecięcym rozmowom, można zaobserwować wiele zjawisk typowych i nietypowych, charakterystycznych dla mniejszości etnicznych oddzielonych od kraju przodków. Jest to zupełnie inna sytuacja niż ta, w której znajdują się dzieci, np. zamieszkujące teren Austrii, o czym pisze J. Cieszyńska w swojej pracy¹, ale podobna do sytuacji dzieci zamieszkujących Australię², którą zajmuje się J.J. Smolicz czy E.A. Ronowicz.³

Język polski na terenie USA jest dość często podejmowanym przez badaczy zagadnieniem, ale niewielu z nich podjęło się próby zbadania języka dzieci urodzonych na tym obszarze i pochodzących z polskich rodzin. Prawdopodobnie sytuacja ta związana jest z wieloma trudnościami, kiedy to grupę

---

¹ Zob. J. Cieszyńska, *Dwujęzyczność, dwukulturowość – przekleństwo czy bogactwo? O poszukiwaniu tożsamości Polaków w Austrii*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006.

² Zob. R. Harris, J.J. Smolicz, *Australijczycy polskiego pochodzenia: studium adaptacji i asymilacji młodego pokolenia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Kraków 1984; J.J. Smolicz, *Kultura i nauczanie w społeczeństwie wieloetnicznym*, PWN, Warszawa 1990.

³ Zob. E.A. Ronowicz, *Problemy uczenia i zachowania języka polskiego u dzieci imigrantów i nastolatków w Australii*, [w:] *Język polski w świecie*, red. W. Miodunka, Warszawa–Kraków 1990, s. 280–305.

respondentów tworzą najmłodsi użytkownicy języka. Dzieci wymagają innych technik badawczych, ponieważ nie można wymagać od nich wypełniania długich kwestionariuszy. Trzeba także tak dobrać metodę badania, aby uzyskać oczekiwany materiał w jak najkrótszym czasie. Spowodowane jest to tym, iż dzieci uczęszczające do klas początkowych nie są w stanie skupić się dłużej niż 30 minut na jednym zadaniu. W większości prac język Polonii amerykańskiej jako przedmiot badań to język dorosłych i studentów, którzy przyjechali do USA już jako dojrzały ludzie. Wśród licznych badaczy, tylko Z. Sibiga zajmuje się zagadnieniem kształcenia polonistycznego dzieci polonijnych w Stanach Zjednoczonych.⁴ Ostatnio pojawiły się artykuły traktujące o nauce języka polskiego w szkołach polonijnych, ale nie ma wśród nich prac poświęconych sobotnim szkołom w USA oraz kompetencji językowej dzieci mieszkających na tym terenie.⁵

W niniejszej pracy podjęłam próbę zbadania kompetencji językowej w zakresie języka polskiego dzieci polonijnych mieszkających w Stanach Zjednoczonych i jednocześnie uczących się języka polskiego na terenie stanu New Jersey. W roku 2005 przeprowadziłam badania pilotażowe, których celem było wykazanie, jakie zagadnienia warto opisać. Właściwe badania zostały przeprowadzone w dwóch grupach. Objęłam nimi uczniów II klasy szkoły podstawowej oraz uczniów klasy VI. Materiał spożytkowany w pracy zbierałam w latach

---

⁴ Informacje na temat kształcenia polonistycznego w USA są dostępne w następujących pracach Z. Sibigi: *Kształcenie polonistyczne dzieci i młodzieży w szkołach polonijnych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1994; *Praca domowa z języka polskiego uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej we współczesnym systemie dydaktycznym*, Rzeszów 1979; *Sprawność językowa uczniów szkół polonijnych Stanów Zjednoczonych*, Rzeszów 1999.

⁵ Zob. E. Lipińska, *Kiedy język polski nie jest językiem ojczystym*, „Języki Obce w Szkole” 2001, nr 6, s. 27–30; E. Lipińska, *Nauczyciel języka polskiego jako obcego /drugiego w Polsce i na obczyźnie*, [w:] *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej. Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Glottodydaktycznej*, red. P. Garncarek, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2005; E. Lipińska, A. Seretny, *Warsztaty metodyczne dla nauczycieli polonijnych w USA*, „Wspólnota Polska – pismo poświęcone Polonii i Polakom za granicą” 2003, nr 6, s. 7–8; E. Lipińska, A. Seretny, *Współpraca między Instytutem Studiów Podyplomowych i Etnicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie a Szkołą Polską im. Jana III Sobieskiego w Chicago*, „Przegląd Polonijny” 2003, z. 4, s. 113–120; E. Lipińska, D. Pukas-Palimąka, *Literatura polska w szkołach polonijnych*, [w:] *Literatura polska w świecie. Zagadnienia recepcji i odbioru*, red. R. Cudak, Gnome, Katowice 2006; E. Lipińska, A. Seretny, *Szkoły etniczne w Stanach Zjednoczonych a kształcenie przyszłych elit*, [w:] *Funkcje i zadania elit w środowiskach polonijnych*, red. J. Konopka, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006; E. A. Ronowicz, *Problemy uczenia i zachowania języka polskiego u dzieci...*, op. cit., s. 280–305; A. Seretny, E. Lipińska, I. Janowska, *Kształcenie językowe w szkołach polonijnych – nauczanie języka polskiego jako obcego czy ojczystego?*, „Przegląd Polonijny” 2006, z. 4, s. 59–68; J. Wróbel, *O dobry, krajowy podręcznik języka polskiego dla dzieci polonijnych*, „Przegląd Polonijny” 1979, z. 4, s. 85.

2006–2007. W badaniu uczestniczyło 30 uczniów klasy II oraz 44 uczniów klasy VI. Dzieci, których wypowiedzi ustne i pisemne były badane, uczęszczają do sobotniej Polskiej Szkoły Dokszałcającej, która działa przy Polskiej Fundacji Kulturalnej w Clark, stan New Jersey. Większość moich respondentów urodziło się w USA. Mniejszość zamieszkała w tym kraju w wieku przedszkolnym. Dzieci pochodzą przede wszystkim z rodzin polskich. Niektóre z nich urodziły się w rodzinach mieszanych pod względem narodowościowym i językowym.

Wybrałam te dwie grupy wiekowe, ponieważ chciałam sprawdzić stopień znajomości języka polskiego u dzieci, które przekroczyły psychologiczny okres „krytyczny” siedmiu lat⁶, oraz okres 12 lat, kiedy jest to ostatni moment stania się bilingwalnym.⁷ Zarówno badacze polscy⁸, jak i zagraniczni, w swoich pracach kładą nacisk na istotne etapy w okresie nabywania języka przez dziecko. Rozwój mowy dzieci jednojęzycznych i dwujęzycznych jest interesującym zagadnieniem, zwłaszcza dlatego, że szkolnictwo zmierza w kierunku edukacji dwujęzycznej.

Decydując się na badanie dzieci siedmioletnich, brałam także pod uwagę fakt, że dzieci w tym wieku zmieniają środowisko z domowego, w którym mówi się wyłącznie po polsku, na środowisko szkolne, w którym dominuje język angielski. Nie oznacza to, że dzieci przestają mówić językiem rodziców, ale przez większość dnia posługują się językiem drugim, a język polski staje się kodem służącym do porozumiewania się z najbliższymi. Dla uczestników badań język polski jest językiem drugim, a nie obcym. Można go określić mianem etnolektu, który jest używany w sobotniej szkole oraz w kontaktach rodzinnych.

Dodatковым celem, który sobie obrałam, było zbadanie, jak bardzo różni się język dzieci polonijnych od języka dzieci, które są rodowitymi użytkownikami polskiego. Główny nacisk położyłam na różnice leksykalne, a nie poprawność gramatyczną. Chciałam wychwycić te pola i podpola semantyczne, w których nazywanie poszczególnych elementów sprawia trudność dzieciom polonijnym. Dlatego dla porównania wyników uzyskanych na podstawie materiału zebranego w Stanach Zjednoczonych, przeprowadziłam dodatkowo badanie w klasie II i w klasie VI w Szkole Podstawowej nr 33 w Warszawie.

⁶ Zob. L. S. Wygotski, *Kryzys siódmego roku życia*, [w:] *Dziecko w zabawie i świecie języka*, red. A. Brzezińska, T. Czuba, G. Lutomski, B. Smykowski, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1995, s. 54–66.

⁷ Zob. J. R. Anderson, *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 429–430.

⁸ Zob. I. Kurcz, *Psychologia języka i komunikacji*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2005; J. Porayski-Pomsta, *Umiejętności komunikacyjne i językowe dzieci w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1993; idem, *Umiejętności komunikacyjne dzieci w wieku przedszkolnym. Studium psycholingwistyczne*, Warszawa 1994; M. Zarębina, *Kształtowanie się systemu językowego dziecka*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965.

Praca ma w części charakter interdyscyplinarny. Zarówno część teoretyczna, jak i analityczna łączą w sobie wiadomości z zakresu językoznawstwa, glotto-dydaktyki, psycholingwistyki, socjologii, demografii oraz kulturoznawstwa. Starałam się jak najlepiej wykorzystać wiedzę z zakresu tych wszystkich dyscyplin naukowych, aby zrozumieć i poprawnie przeanalizować badane zagadnienie.

* * *

Składam serdeczne podziękowania Panu Prof. dr. hab. Stanisławowi Dubiszowi za opiekę naukową, który w każdym momencie służył mi radą oraz pomocą. Wyrazy wdzięczności składam także Szanownym Recenzentom – Prof. dr hab. Aldonie Skudrzyk oraz Prof. dr hab. Józefowi Porayskiemu-Pomście – za słuszne uwagi, dzięki którym mogłam uniknąć nieścisłości i usterek. Dziękuję także moim rodzicom oraz przyjaciołom w Stanach Zjednoczonych, którzy umożliwili zebranie materiału do moich badań i wspierali w trudnych chwilach.